

ללכת עד הקצה – על קיצוניותה של הענווה לשיטת הרמב"ם

1. הקדמת הרמב"ם לפירושו למסכת אבות, פרק רביעי - ברפואת חולי הנפש

המעשים הטובים - הם המעשים השווים, הממוצעים בין שתי קצוות ששתיהן רע: האחת מהן - תוספת, והשנית - חסרון. והמעלות - הן תכונות נפשיות וקנינים ממוצעים בין שתי תכונות רעות: האחת מהן - יתרה, והאחרת - חסרה. מן התכונות האלה יתחילו הפעולות ההן...הנדיבות - ממוצעת בין הכילות והפיזור. והגבורה - ממוצעת בין המסירה-לסכנות ובין רך-הלבב...

ולזה הענין לא היו החסידים מניחים תכונת נפשיותיהם תכונה הממוצעת בשוה - אך היו נוטים מעט לצד היתר, או החסר, על דרך הסיג והשמירה. רצוני לומר, על דרך משל: שהיו נוטים מן הזהירות - לצד העדר הרגש ההנאה מעט. ומן הגבורה - לצד מסירות נפש בסכנות מעט. ומטוב הלבב - לצד יתרון טוב הלבב מעט. ומן הענוה - לצד שיפלות הרוח מעט, וכן בשאר הענינים. ואל זה הענין רמזו באמרם: "לפנים משורת הדין

2. רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק ד משנה ד

[ד] כבר זכרנו בפרקים הקודמים כי הענוה היא מן המידות המעולות, והיא ממוצעת בין הגאווה ושיפלות הרוח. ושם מידה ממוצעת זו בעברית ענוה. ולקצה הראשון שמות רבים: גבה לב ועינים רמות וגאה ורם, ומשמות החכמים: רוח גבוה וגסות הרוח ומתגאה. והקצה האחרון הוא שפלות הרוח. וכבר בארנו בפרק הרביעי כי ראוי לאדם שייטה לאחד משני הקצוות על צד הסייג, כדי שייקבע במיצוע הפעולות, חוץ מזאת המידה לבדה מכל המידות, רצוני לומר: הגאווה, כי לגודל חסרון זאת המידה אצל החסידים, וידעתם בניזקה, רחקו ממנה עד הקצה האחרון, ונטו אל שפלות הרוח לגמרי, כדי שלא ישאירו בנפש זכר לגאווה בשום פנים.

3. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ה עמוד א

א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית. א"ר הונא בריה דרב יהושע: ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא. אמר רבא: בשמתא דאית ביה, ובשמתא דלית ביה. א"ר נחמן בר יצחק: לא מינה ולא מקצתה, מי זוטא דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב?

4. משנה מסכת אבות פרק ד משנה י

רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך:

5. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנזכרין ועלובין היו, ושנוין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

6. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ד עמוד ב

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי: כל אדם שיש בו גסות הרוח - כאילו עובד עבודת כוכבים, כתי' הכא: תועבת ה' כל גבה לב, וכתיב התם: ולא תביא תועבה אל ביתך. ורבי יוחנן ידידיה אמר: כאילו כפר בעיקר, שנאמר: ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'. ר' חמא בר חנינא אמר: כאילו בא על כל העריות, כתי' הכא: תועבת ה' כל גבה לב, וכתי' התם: כי את כל התועבות האל וגו'. עולא אמר: כאילו בנה במה, שנאמר: חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא, אל תיקרי בְּמָה אלא בְּמָה.

7. הרב קוק אורות הקודש ח"ד

מתגאים אנו בגאות ד'. גאות ד' היא מקור הענוה, מקור השלום, אש אוכלה

המכלה את כל הזהומא של גסות והפרדה. של כל טומאת רעיון, של כל

חולשה וטמטום, אור ד' ויאר לנו, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.